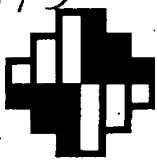

F15.3

2

muistio

Tilastokeskus

Tekijä

Päiväys

N:o

30.3.1978

49

AJANKÄYTTÖTUTKIMUKSEN
TARVEKARTOITUSSEMINAARI
15.3.1978

S I S Ä L L Y S

JOHDANTO	1
SEMINAARIOHJELMA	2
OSANOTTAJAT	3
AVAUS	
Aaro Kenttä	4
AJANKÄYTTÖTUTKIMUSTEN KANSAINVÄLISTÄ TAUSTAA	
Elina Haavio-Mannila	6
YLEISRADION AJANKÄYTTÖTUTKIMUKSISTA	
Tuomo Sauri ja Martti Soramäki	10
TUTKIMUSHAHMOTELMA	20
RYHMÄKESKUSTELUN YHTEENVETO	28
ARVIOINTILOMAKKEEN YHTEENVETO	41
SEMINAARIN ARVIOINTIA	45

J O H D A N T O

Valtion tilastotoimen kehittämisohjelmassa vuosille 1978-1982 on tilastokeskukselle annettu tehtäväksi selvittää ajankäyttötutkimuksen tarvetta. Selvitystyö on tilastokeskuksen vuoden 1978 toimintasuunnitelmassa. Tähän liittyen järjestettiin 15.3. 1978 seminaari, johon kutsuttiin alan asiantuntijoita ja tutkimuksen mahdollisia käyttäjiä. Seminaariin osallistui 33 henkilöä. Seminaarin valmistelutehtäviä hoiti ajankäyttötutkimuksen tarveselvitystyöryhmä, johon kuuluvat Tapio Leppo, Erkki Penttämäki ja Iiris Niemi.

27.2.1978

SUOMALAISEN AJANKÄYTTÖTUTKIMUKSEN TARVE

Aika: keskiviikko 15.3.1978
Paikka: Tilastokeskuksen koulutustilat, Jaakonkatu 5 (oma sisäänkäynti)
Puheenjohtaja: Erkki Pentinmäki

Ohjelma

9.00	Avaus	Aaro Kenttä, Tilastokeskus
9.15	Ajankäyttötutkimusten kansainvälistä taustaa	Elina Haavio-Mannila, Helsingin yliopisto
9.45	Kotimaiset ajankäyttötutkimukset	Martti Soramäki, Yleisradio
10.30	Tilastokeskuksen tutkimushahmotelman esittely	Iiris Niemi, Tilastokeskus
11.00	Ryhmäkeskustelu tutkimushahmotelman pohjalta	
12.00	Lounastauko	
13.00	Ryhmäkeskustelu jatkuu	
14.00	Kahvitauko	
14.30	Ryhmien yhteenvedot ja yleiskeskustelu	
16.00	Seminaarin päätös	

AJANKÄYTTÖTUTKIMUSSEMINAARIN OSANOTTAJAT

Alanen Leena	Joensuun korkeakoulu
Erkko Kauko	Tilastokeskus
Eskola Katarina	Helsingin yliopisto
Haavio Matti	Opetusministeriö
Haavio-Mannila Elina	Helsingin yliopisto
Honkanen Maire	Helsingin yliopisto
Hyppölä Jorma	Tilastokeskus
Jokelainen Aili	Helsingin yliopisto
Kanninen Tapio	Tilastokeskus
Karjalainen Pentti	Opetusministeriö
Kenttä Aaro	Tilastokeskus
Kilpiö Eila	Sosiaali- ja terveysministeriö
Kiviaho Pirkko	Tasa-arvoasiain neuvottelukunta
Korpelainen Lauri	Työvoimaministeriö
Koskinen Tapio	Tilastokeskus
Kuusi Osmo	Valtioneuvoston kanslia
Kärkkäinen Taisto	Opetusministeriö
Lairio Marjatta	Jyväskylän yliopisto
Langinvainio Heimo	Helsingin yliopisto
Lipponen Seppo	Sosiaali- ja terveysministeriö
Niemi Iiris	Tilastokeskus
Penttimäki Erkki	Tilastokeskus
Roos J. P.	Joensuun korkeakoulu
Räsänen Leila	Tasa-arvoasiain neuvottelukunta
Salmi Heikki	Tilastokeskus
Sauri Tuomo	Yleisradio
Siiskonen Pirjo	Pellervo-Seuran Markkinatutkimuslaitos
Sjöstedt Jukka	Suomen Työntantajain Keskusliitto
Soramäki Martti	Yleisradio
Suokko Seppo	Taloudellinen suunnittelukeskus
Telama Risto	Jyväskylän yliopisto
Tennilä Liisa	Tilastokeskus
Veikkola Eeva-Sisko	Tilastokeskus

Aaro Kenttä

15.3.1978

Toivotan Teidät sydämellisesti tervetulleeksi seminaariimme. Seminaarin aiheena on suomalaisen ajankäyttötutkimuksen tarve.

Valtion tilastotoimen kehittämisohjelman mukaan tilastokeskus on saanut tehtäväkseen selvittää ajankäyttötutkimusten laadintamahdollisuuksia. Ajankäyttöä koskevat tiedot muodostavatkin oman lohkonsa väestö- ja sosiaalityötilastojen kehikossa. Olemme nyt ryhtyneet selvittämään tällaisen tutkimuksen tarvetta.

Olemme kutsuneet Teidät tähän seminaariin työskentelemään kanssamme täksi päiväksi. Tiedämme, että monet Teistä ovat kiinnostuneita ajankäyttötutkimusten käyttömahdollisuuksista. Jotkut Teistä ovat tehneet alan tutkimustyötä, ja tietääkseni Teillä on eräitä projekteja tälläkin hetkellä käynnissä. Toiset Teistä on taas kutsuttu edustamaan oman hallinnon alanne tietotarpeita seminaarin aihepiirin osalta.

Toivomme siis Teiltä jokaiselta tänään panosta, jotta voisimme selvittää, tarvitaanko suomalaista ajankäyttötutkimusta, mihin sitä voitaisiin käyttää ja minkälainen sen tulisi olla, jotta se täyttäisi nämä käyttötarkoitukset. Tällä perusteella uskomme saavamme kuvan ajankäyttötutkimuksen - ajankäyttötilaston - hyödyistä. Sen jälkeen on arvioitava erilaisten vaihtoehtojen kustannuksia ja rahoitusmahdollisuuksia. Vasta tämän jälkeen voimme ottaa kantaa tutkimuksen tekemiseen.

Ajankäyttö on aihepiiri, joka koskettaa jokaista. Vanhat viisaat ovat käskeneet ottaa ajasta vaarin. Samaa teemaa toistavat nykyiset alan kouluttajat. Taloudellisesti puhuen: aika on kaikkein tärkein resurssimme.

Meillä on helposti harhainen käsitys ajankäytöstämme. Suomesahan työaika on erittäin lyhyt. Olemme jakaneet Teille eräänlaisen toimintoluokituksen siitä, miten ajankäyttöä voitaisiin luokitella. Jo se herättää ainakin minussa mielenkiintoa. Onko esimerkiksi Suomessa niin kuin Norjassa, jossa kotityö vei enemmän aikaa kuin ansiotyö? Kummallako sukupuolella on ansiotyön ja kotityön yhteenlaskettu aika pitempi Suomessa? Norjassa se oli miehillä.

Mehän tiedämme, että tuottavuuden nousun mukaan ajan hinta on jatkuvasti noussut. Kuinka on tulevaisuudessa, löytyykö koko vuorokaudelle mielekästä käyttöä? Mihin väestöryhmiin tutkimus mahdollisesti tulisi ulottaa? Onko koululaiset otettava mukaan? Onko kausivaihtelu tutkimuksen kannalta ongelma, ja jos on, miten se tulisi ratkaista?

Ihmisten vapaa-ajan määrää säätelevät monet seikat, kuten kotitalouksien koneistusaste, kotitaloutta tukevien palvelujen tarjonta ja käyttömahdollisuudet sekä yhteiskunnalliset tavat, jotka vaikuttavat mm. työnjakoon perheissä.

Vapaa-ajan käyttötapa on myös sidoksissa yhteiskuntaan: millaisia virikkeitä tai ajanvietemahdollisuuksia tai houkutuksia tarjotaan, missä niitä tarjotaan ja millainen on niiden saavutettavuus. Usealla taholla on viime aikoina oltu huolestuneita siitä, että aktiiviset ajankäyttötavat väistyvät ja passiiviset valtaavat alaa. Onko näin ja jos on, mistä se johtuu, ovat haasteita esim. kulttuuripalvelujen suunnittelun parissa työskenteleville.

Uskon, että ajankäyttöä koskevilla tiedoilla on kiinteä yhteys useisiin yhteiskuntapolitiikan osa-alueisiin. Mm. siksi olemme nähneet tämän seminaarin tarpeelliseksi.

Hyvät kuulijat! Minulla on ilo toivottaa Teidät tervetulleiksi tähän seminaariin ja samalla vastaviihittyyn uusittuun toimitaloomme ja näihin uusiin koulutustiloihimme, jotka olemme juuri saaneet käyttöömmme.

Elina Haavio-Mannila
Helsingin yliopisto

AJANKÄYTTÖTUTKIMUSTEN KANSAINVÄLISTÄ TAUSTAA

Ajankäyttötutkimukset saivat alkunsa työväenluokan elinoloja kuvaavista sosiaalitutkimuksista. Teollistumisen alkuaajan pitkät työajat ja työväen järjestöjen kamppailu niiden lyhentämiseksi tekee ymmärrettäväksi sen, että työn ja vapaa-ajan määrästä tuli yleisen kiinnostuksen kohde teollistuvissa maissa. Iskusana 3 x 8 vuosisadan vaihteessa vaati oikeutta 8 tunnin vapaa-aikaan unen ja työn vaatiman ajan lisäksi - ja se tuli marxilaisen ideologian mukaan käyttää opiskeluun ja kehittäviin kulttuuriharrastuksiin. Samaan aikaan tieteellisen työnjohdon "kellokallet" alkoivat mitata paljonko työntekijöiltä kului aikaa tarpeellisiin ja turhiin toimintoihin työssä tehtaassa.

Ennen II maailmansotaa ajankäyttötutkimuksia tehtiin lähinnä Englannissa, Neuvostoliitossa ja Yhdysvalloissa, jonkin verran myös Ranskassa ja Saksassa; muiden maiden edustus oli satunnaista. Varhaiset tutkimukset kiinnittivät huomiota seuraaviin seikkoihin:

1. laajojen toimintakategorioiden kuten ansiotyön, kotityön, henkilökohtaisen huollon, perhetehtävien, unen ja virkistykseen osuus väestön päivän, viikon tai vuoden aikabudjetista;
2. tiettyjen sosiaaliryhmien ajankäytön erikoispiirteet;
3. vapaa-ajan käyttö

Näiden melko epätarkkojen, usein eilispäivän toimintoja koskevien tutkimusten joukkoon mahtui eräitä erittäin korkeatasoisia tutkimuksia. NL:ssa S. G. Strumilin klassinen tutkimus 1924 tehtiin yhteiskuntasuunnittelua palvelemaan ja toistettiin 35 v. myöhemmin. Sen pohjalta on mm. eräs yhdysvaltalainen perhesosiologi kirjoittanut silmiini osuneen artikkelin "Unchanging Times..." jossa hän toteaa sukupuolten erojen säilyneen ennallaan ajankäytön suhteen näinkin pitkän ajan kuluessa.

Yhdysvalloissa G. A. Lundbergin "Wertchester Country Survey" 1930-luvun alussa alkoi uuden kauden vapaa-ajan tutkimuksessa ja hieman myöhemmin P. A. Sorokin ja C. Q. Berger kehittivät sofistikoituja käsitejärjestelmiä päivittäisten toimien kuvaamiseksi. Heidän "Time Budgets of Human Behavior"-teoksensa valottaa terävästi psykologisia ja sosiaalisia motivaatioita ajankäyttötietojen pohjalta. Englannissa II maailmansodan aikana ilmestynyt Kate Liepmannin "The Journey to Work" toi esiin sittemmin yhä suuremmaksi paisuneen työmatkaproblematiikan.

Sodan jälkeen tutkimustoiminta kasvoi joukkotutkimusmenetelmien kehittyessä. Japanissa 1960-61 haastateltiin 170 000 henkilöä eilispäivän toimista Radio- ja televisiokulttuuritutkimuslaitoksen toimesta ja Neuvostoliiton Tiedeakatemian Novosibirskin osasto keräsi tietoja 100 000 ihmispäivästä 1959-65, toisaalta tieteellisiä, toisaalta suunnittelutarkoituksia varten. Aikabudjettitutkimukset olivat erityisen suosittuja sosialistisissa maissa

kuten oheinen luettelo ennen 1970-lukua eri maissa ilmestyneiden tutkimusten määrästä osoittaa.

Aikabudjettikirjallisuus maittain A. Szalain ym. "The Use of Time"-teoksen mukaan (1972):

Belgia	5
Bulgaria	19
Kuuba	5
Tsekkoslovakia	29
Tanska	3
Saksan Liittotasavalta	28
Ranska	10
DDR	33
Iso Britannia	9
Unkari	21
Japani	21
Puola	46
Ruotsi (1 Suomi)	8
USA	39
Neuvostoliitto	82
Jugoslavia	25

Näin ollen ei ole ihme, että Wienin 1963 toimintansa aloittanut "The European Coordination Centre for Research and Documentations in Social Science" valitsi ensimmäisten kansainvälisten tutkimusprojektien joukkoon juuri ajankäyttötutkimukset. Keskukseen tarkoituksenaan on Länsi- ja Itä-Euroopan tutkimusyhteistyön aikaansaaminen.

Alexander Szalain johtama "Multinational Comparative Time-Budget Research" tehtiin 1960-luvun lopulla 12 Euroopan ja Amerikan maassa ja tulokset on julkaistu paksussa teoksessa "The Use of Time", Mouton, The Hague-Paris, 1972. Sen tarjoaman aineiston avulla on sittemmin voitu tehdä yhä lisää tutkimuksia, mm. varsin kiintoisa Shirley Nussin tekemä vertailu miesten osuudesta kotitaloustöissä sosialistisissa ja kapitalistisissa maissa. Se on yllättävää kyllä suurempi sosialistisissa maissa, vaikka Veronica Stolte-Heiskasen kanssa saimmekin päinvastaisen tuloksen Unkarin ja Suomen vertailussamme. Nuss mainitsee tästä diskrepanssista artikkelissaan pahoitellen ilmeisen edistyksellisten pohjoismaiden puuttumista Szalain tutkimuksesta.

Tämä puute poistuu nyt vähitellen. Norja teki ajankäyttötutkimuksen 1971-72 ja Tanskassakin sellainen on tehty vuonna 1975. Ruotsi näyttää vain tyytyvän elintasotutkimuksiinsa, mikä hankaloittaa pohjoismaisia vertailuja, jotka ovat minun kiinnostukseni kohteita. Norjalais-sosiologit ovat hyödyntäneet tilastokeskuksensa keräämää aineistoa kiinnostavalla tavalla.

Esimerkiksi Kari Waerness on tutkinut palkattomaan kotityöhön käytetyn ajan jakautumista sukupuolen mukaan. Hän totesi miesten tekevän näkyviä ja "pysyviä" kotitöitä kuten maalaamista ja korjauksia, naisten näkymättömiä, rutiininomaisia ja toistuvia töitä.

Kansainvälisessä tai ainakin Pohjoismaisessa perhetutkimuksessa, johon Riitta Jallinojan kanssa anomme rahaa Suomen Akatemialta, on tarkoitus tutkia perheen elämäntavassa tapahtuneita muutoksia osaksi väestötilaston ja osaksi haastattelujen avulla. Valmiiden aineistojen vertailu Pohjoismaiden kesken on tärkeä osa tutkimusta ja olemme erittäin iloisia siitä, että nyt voidaan verrata ainakin Norjaa, Tanskaa ja Suomea. Tutkimuksen kohteena tulee olemaan 1) perheen ja työn, reproduktion ja produktion suhde (johtaja Rita Liljeström), 2) ajankäyttö, erityisesti palkaton vs. palkattu työ (Kari Waerness) ja 3) perheen sosiaalinen ankkuroituminen - sosiaaliset verkostot, yhteiskunnallinen osallistuminen (Elina Haavio-Mannila). Ajankäyttöä koskeva osa kiinnostaa Suomessa erityisesti kotityön osalta Riitta Jallinojaa. Sosiaalisia suhteita ajatellen olen itse erityisen kiinnostunut lomakkeen kohdasta "kenen kanssa" haastateltava tai lomakkeen täyttäjätiettyjä toimintoja suoritti. Ihmettelen vaan minne työtoverit ovat unohtuneet tästä kohdasta.

Norjan tilastokeskus suunnittelee tutkimusta kodissa suorite-
tuista hoitotehtävistä ja perheen yhdessäolosta. Siellä ajankäyttö-
tutkimukseen sisältyi kysymyksiä myös perheenjäsenten työnjaosta. Olisi kiinnostavaa tietää, voidaanko 1979 työvoimatutkimukseen sijoittaa ylimääräisinä kysymyksinä esimerkiksi tällaisia kysymyksiä. Perheen ja laitoshoidon suhde on lasten, vammaisten, sairaiden ja vanhusten kannalta tärkeä yhteiskuntapoliittinen kysymys, mutta on ehkä ajateltu, että näitä kysymyksiä tullaan käsittelemään lähinnä Sosiaaliministeriön kotityötutkimuksessa.

Palatakseni vielä "The Use of Time" tutkimukseen sen antamat tiedot ovat erittäin käytettyjä monissa eri yhteyksissä. Ne ovat ehkä paremmin kuin mitkään muut tutkimukset tuoneet esille sukupuolten välisen eron samoin kuin työssäkäyvän ja kotona toimivan naisen elämän erilaisuuden. Vaikka maiden välillä on eroja, ovat näiden väestöryhmien erot läpikäytyä kaikissa maissa ja tämä tosiasia on antanut pohjaa monille yhteiskunnallisille uudistusvaatimuksille. Toisaalta maiden välisistä eroista on saatavissa hyödyllistä tietoa esim. elämäntapaan liittyvistä kysymyksistä. Silmiini osui vaikkapa kahvilassa istumisajan vaihtelu Jugoslaviassa sukupuolen mukaan: naimisissa olevista miehistä n. 10 %, naisista 1 % oli tutkittuna päivänä käynyt kahvilassa. Belgiassa ja Puolassa esimerkiksi sukupuolten erot ovat pienemmät ja tämä Etelä- ja Keski-Euroopan ero heijastuu sitten esim. tutkimieni Ruotsiin muuttaneiden siirtolaisten elämässä: jugoslavinaiset ovat vapaa-aikana kotona, -miehet ulkona kun taas suomalais- ja ruotsalaismiesten ja -naisten välillä ei ole eroa. Harmi vain, että pohjoismaat eivät ole mukana vielä Szalain kirjassa.

Palatakseni vielä Szalain kirjaan, joka tosin lienee tuttu useimmille, sanoisin väestön elämäntavan tulevan varsin monipuolisesti valotetuksi siinä. Kiinnostavia ovat myös Philip J. Stonen päivittäisen ajan allokointia koskevien prosessimallien esittelyt: mitä eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvat äidit rajoittavat kun aika ei riitä lastenhoitoon - työntekoa, ruoanlaittoa vai lastenhoitoa? Tällaisiin kysymyksiin vastauksen saaminen olisi erityisen kiinnostavaa Suomessa, jossa naiset ovat paljon työssä ja lapsia on enää vähän.

Wienin keskuksen suunnitteleman kulttuuritutkimuksen yhteydessä on myös ajankäyttötutkimus. Katarina Eskola, J. P. Roos ja Matti Kortteinen ovat tehneet koekyselyn tai -haastattelun 36 perheessä Helsingissä ja Joensuussa siten, että puolet vastaajista täytti 15 min. tarkkuudella I ja II toiminnot eilis- ja viimeiseltä viikkovapaapäivältä kun taas puolet merkitsi vastaavien päivien eri toimintoihinsa käyttämät minuutit. Jälkimmäinen tapa tuli Wienin keskukselta tulleesta lomakkeesta - en oikein tiedä miksi Szalain tutkimuksen takana ollut keskus nyt suosi tällaista mitaustapaa. Se on tietysti paljon helpompi analysoida kuin "tavanomainen" aikabudjetti, mutta antaa vähemmän tietoa. Kulttuuriharrastuksiin käytetyn ajan määrä lienee tärkeämpää tietää kuin niiden sijoittuminen eri kellonaikojen mukaan - ehkä siinä selitys.

En ole tässä lainkaan puuttunut kulttuurin ja tiedotusvälineiden seuraamiseen liittyvään ajankäyttötutkimukseen, koska saamme seuraavaksi kuulla Yleisradion tutkimuksista, jotka ovat toistaiseksi ainoita koko väestöä koskevia ajankäyttötutkimuksia Suomessa. Omat 1966 ja 1967 suorittamani tutkimukset olivat alkeellisia ja karkeita, mutta paljastivat kuitenkin eräitä suomalaisen elämäntavan erityispiirteitä. Nyt saamme ilmeisesti vihdoin kunnon kartoituksen asiasta

Tuomo Sauri
Martti Soramäki

YLEISRADION AJANKÄYTTÖTUTKIMUKSISTA

Tilastokeskuksen ajankäyttöseminaari 15.3.1978

Kiinnostusta ajankäyttötutkimuksiin on Suomessa niinkuin kansainvälisestikin esiintynyt lähinnä kahdella taholla: yleisradiotoiminnan ja yhteiskuntapoliittisen suunnittelun parissa. Taloudellisen kasvun luomat häiriötekijät ja yhteiskuntapoliittisen suunnittelun mukanaan tuomat vaatimukset ovat olleet eräänä keskeisenä syynä sille, että eri maissa ja myös kansainvälisissä yhteistyöjärjestöissä on tunnettu tarvetta entistä laajempaan yhteiskunnan ja väestön elinolojen kehittymistä koskevien kokonaisuuksien tarkasteluun. Väestön ajankäyttöä koskevat tutkimukset on tältä osin koettu erääksi keskeiseksi tiedonlähteeksi. Erityistä mielenkiintoa on kohdistunut vapaa-aikaa koskeviin tietoihin. Yleisradiotoiminnan piirissä väestön ajankäyttöä koskevia tietoja on tarvittu lähinnä ohjelmapoliittiseen suunnitteluun.

Ajankäyttöä on mitattu käytännössä ensisijaisesti ns. aikabudjettitekniikalla. Aikabudjetit ovat yksinkertaisimmassa muodossaan yksilöä koskevia taulukkoesityksiä, joissa yksilön harjoittamat eri inhimilliset toiminnot on esitetty ajan suhteen.

Keskeiset luokitteluongelmat liittyvät toimintaluokitusten laadintaan. Näiden toimintojen selväpiirteinen ja järkevä luokittelu on vaikea tehtävä. Luokittelussa ei ole käytettävissä mitään itsestään selviä kriteerejä. Käytössä ollut tärkein kriteeri on ollut toimintojen luokittelu niiden tarkoituksen mukaan (tältä osin on olemassa monia laajoja esityksiä). Muita luokitusperusteita ovat esim. toiminnan suorittamispaikka, toiminnan kollektiivisuuden aste ja toiminnasta saatava hyöty. Luokitteluun liittyy esimerkiksi seuraavia ongelmia:

- luokitusta on vaikea rakentaa poissulkevaksi, koska useita toimintoja voidaan harjoittaa samanaikaisesti
- eräillä väestöryhmillä on vaikea erottaa selvästi eri toimintoja toisistaan

Aikabudjetteja voidaan käyttää mm. seuraaviin kuvaileviin tarkoituksiin

- eri yhteiskuntaryhmien käyttämä kokonaisaika erilaisiin toimintoihin (esim. päivässä)
- eri toimintojen jakautuma ajan suhteen (esim. päivässä)
- toimintojen useus ja niiden keston jakautuma (esim. päivässä)

- mikäli käytettävissä on vertailukelpoisia aikabudjetteja kahdelta eri ajanjaksolta, on mahdollista tutkia mihin toimintoihin käytetty kokonaisaika on lisääntynyt ja vastaavasti mihin toimintoihin käytetty aika on vähentynyt.

Väestön ajankäyttöä koskevan tutkimusaineiston avulla voidaan saada tietoja mm. siitä, kuinka paljon aikaa eri väestöryhmät tarvitsevat erilaisten yhteiskunnallisten palvelujen tavoittamiseksi (esim. matkustus- ja odotusaikaa). Mikäli aikaa tarvitaan joidenkin palvelujen saavuttamiseksi kohtuuttoman paljon, tämä on usein merkinä siitä, että yhteiskuntapoliittisia toimenpiteitä tarvitaan asiantilan korjaamiseksi. Ajankäyttöä koskevat selvitykset saattavat esimerkiksi osoittaa, että määrättyjen yhteiskunnallisten palvelujen saavuttamiseksi tarpeellinen matkustaminen vie kohtuuttomasti aikaa joltakin väestönosalta. Johtopäätöksenä tästä asiantilasta voi olla pyrkimys kehittää liikenneoloja. Mikäli taas ongelmana on pitkä odotusaika, tulevat kysymykseen toimenpiteet palvelujen ajoittamisen kehittämiseksi. Mikäli joidenkin palvelujen hyväksi käyttämiseen tarvittava aika on liian pitkä, yksilöt voivat käyttää aikansa toisiin tarkoituksiin. Määrättyjen toimintojen puuttuminen voi siten olla merkinä siitä, että palvelujen tarjonta soveltuu huonosti väestön tarpeisiin ja pyrkimyksiin.

Suomessa ajankäyttötutkimuksia on aivan viime vuosia lukuunottamatta tehty lähinnä Yleisradion toimesta. Yleisradion ohjelmapoliittisessa suunnittelussa on koettu tarpeelliseksi yleisön ajankäyttöä ja joukkotiedotuskulutuksen sijoittumista yleisen ajankäytön puitteisiin koskevien tietojen hankinta. Yleisradion intressejä valaisee seuraava katkelma Yleisradion suunta -teoksesta:

"Indeksitutkimukseen liittyy läheisesti yleisempi ajan käytön tutkimus, nk. aikabudjettitutkimus, jonka perusteella pyritään määrittämään eri ajankohtien potentiaalinen yleisö eli se kuuntelija- ja katselija-kunnan osa, joka on kulloinkin vastaanottimien ulottuvilla, vaikka se ei seuraisikaan ohjelmaa.

Indeksi- ja ajankäyttötutkimuksia on edelleen syytä määrääjain suorittaa. Niiden antamia tuloksia on pyrittävä analysoimaan matemaattis-tilastollisin menetelmin sitä silmälläpitäen, että ohjelmia ajoitettaessa voitaisiin tietää joitakin odotettavissa olevan yleisön määrästä ja koostumuksesta. Samalla on kuitenkin määrätietoisesti torjuttava kaupallisen radio- ja tv-toiminnan periaate, jonka mukaan ohjelmatoiminnan tarkoituksena on pyydystää jokaiselle ohjelmalle mahdollisimman suuri yleisö. Suomessa ovat yleisradiotoiminnalle estetut tavoitteet toki eriytyneempiä ja pitemmälle kehitettyjä, mistä on osoituksena varsinkin ohjelmien informatiivisuudelle asetettu paino." (Yleisradion suunta, Toimintaedellytykset, 149-150)

Myös Yleisradion ajankäyttökartoituksissa on käytetty ns. aikabudjettitekniikkaa. Tällöin on ollut mahdollista saada kohtalaisen tarkka kuva Yleisradion välittämien ohjelmalvelujen kulutukseen käytetystä ajasta ja sen sijoittumisesta muun ajankäytön yhteyteen.

Yleisradioyhtiöiden keskeinen ohjelmapolitiittinen kiinnostus liittyy ohjelmien perillemenon edistämiseen. Ensimmäinen edellytys perillemenolle on se, että ohjelman kohdeyleisöllä on mahdollisuus seurata kyseessä olevaa radio- tai televisio-ohjelmaa. Eri ikä- ja sosiaaliryhmien ajankäyttöä koskevan tietoa-aineksen perusteella voidaan ohjelmien ajoitus rakentaa kohdeyleisöille sopivaksi. Aikabudjeteista eli eri väestöryhmien kokonaisajankäytön jakautumista koskevista tiedoista on edelleen saatavissa tietoja siitä, mitkä seikat yleensä säätelevät vapaa-ajan hyödykkeiden valintaa. Lisäksi yleisön ajankäytöstä on haluttu saada yleistä ja yhteiskuntapoliittisesti mielenkiintoista tietoutta ja esitellä radion ja television yhteiskunnallista merkitystä ajankäytön kannalta.

Suomen Yleisradion PTS-osasto on tähän mennessä suorittanut kuusi selvitystä yleisön ajankäytöstä. Näistä neljä on kohdistunut koko väestöön (vuosina 1967, 1969, 1971 ja 1975). Mainituista tutkimuksista yksi kohdistui ajankäytön selvittämiseen suomalaisten yleisimpänä kesäloma-aikana (1971). Näiden lisäksi on suoritettu kaksi erityisryhmien ajankäyttöä selvittävää tutkimusta. Toisen kohteena oli vuorotyöläisten ajankäyttö (1970) ja toinen kohdistui maanviljelijäväestöön (1973).

Nämä ajankäyttötutkimukset ovat siis olleet selvityksiä ajankäytön yleisestä rakenteesta eri väestöryhmissä eri aikajaksoina. Esimerkiksi kysymyksiin, missä tai kenen kanssa, ei systemaattisesti näissä puitteissa ole pyritty vastaamaan. Käytetyt ajankäyttöluokitukset ovat olleet melko karkeita. Viimeisessä, vuonna 1975 toteutetussa ajankäyttötutkimuksessa pyrittiin kartoittamaan vapaa-ajan käyttöä hieman aikaisempaa tarkemmin.

Erityisen huomion kohteena on ollut kodin piirissä tapahtuva joukkotiedotuskulutus. Kodin ulkopuolella vietettyä vapaa-aikaa ei ole katsottu tarpeelliseksi tarkemmin eritellä.

Ajankäyttötutkimukset ovat vaivaton metodi tuottaa suuri määrä melko triviaalin tuntuista tietoa. Kuitenkaan tällaisten itsestään selvien tosiasioiden esittämistä on melkoisen vaikea välttää. Nytemmin ajankäyttöaineistoja näytetäänkin enenevässä määrin ryhdyttävän käyttämään differentioidumpien tutkimusasetelmien, esim. elämäntapatutkimuksen yhtenä perusmateriaalina. Tämäkin tietysti asettaa uusia vaatimuksia ajankäyttöaineiston laadulle ja luokituskriteereille.

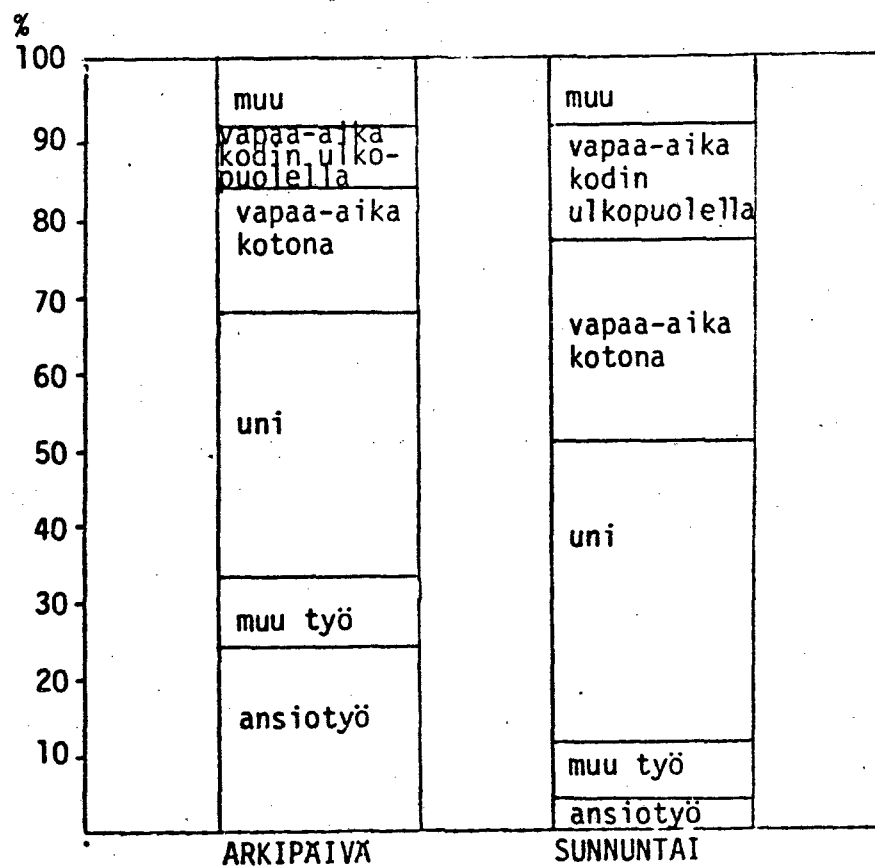
Seuraavassa sivutaan lyhyesti paria probleemaa, jotka ovat nousseet esiin Yleisradion ajankäyttötutkimuksissa. Ensimmäinen näistä on ns. normaalin päivän ongelma. Tietenkin on niin, että tämä ongelma on erityisen kärjekäs juuri Yleisradion kannalta, jonka ajankäyttötutkimukset edellyttävät erityisesti

television ohjelmiston "normaaliutta". Tällöin tutkimusajan-kohtaa valittaessa on jouduttu huomioimaan erilaiset urheilutapahtumat, juhlapäivien erityisohjelmat ja niin edelleen. Mutta ongelmalla on myös yleisempääkin mielenkiintoa. Tästä toimikoon varoittavana esimerkkinä Yleisradion vuoden 1975 ajankäyttötutkimus. Radiolakon uhatessa jouduttiin tutkimusajankohtaa viime hetkillä siirtämään ja ainoaksi mahdollisuudeksi jäi viikko, jolloin lauantai olikin työpäivä lähestyvän vapun johdosta. Ja tutkimuksen eräänä tarkoituksena oli juuri ollut tutkia vapaan lauantain vaikutuksia ajankäyttöön ...

Ongelmaksi on myöskin muodostunut luokituksen karkeus/tarkkuus. Kovin karkeat luokitukset aiheuttavat ongelmia aineiston käsittelyvaiheessa mutta toisaalta vähänkin hienojakoisempi luokitus esimerkiksi kodin ulkopuolella vietetyn vapaa-ajan yhteydessä tuottaa minimaalisen pieniä aikabudjettieriä. Tällöin tulosten luontevuus alkaa muodostua kyseenalaiseksi. Selvää kuitenkin on, että kovin karkea luokitus on erittäin epätyydyttävä vaihtoehto. Näyttäisi olevan aiheellista pyrkiä sellaiseen kohtalaisen hienojakoiseen luokitukseen, jonka konstruoinnissa mahdollisimman hyvin olisi otettu huomioon mahdollisuus aineiston käsittelyvaiheessa tapahtuvaan luokkien mielekkääseen yhdistelyyn kokonaisuuksiksi.

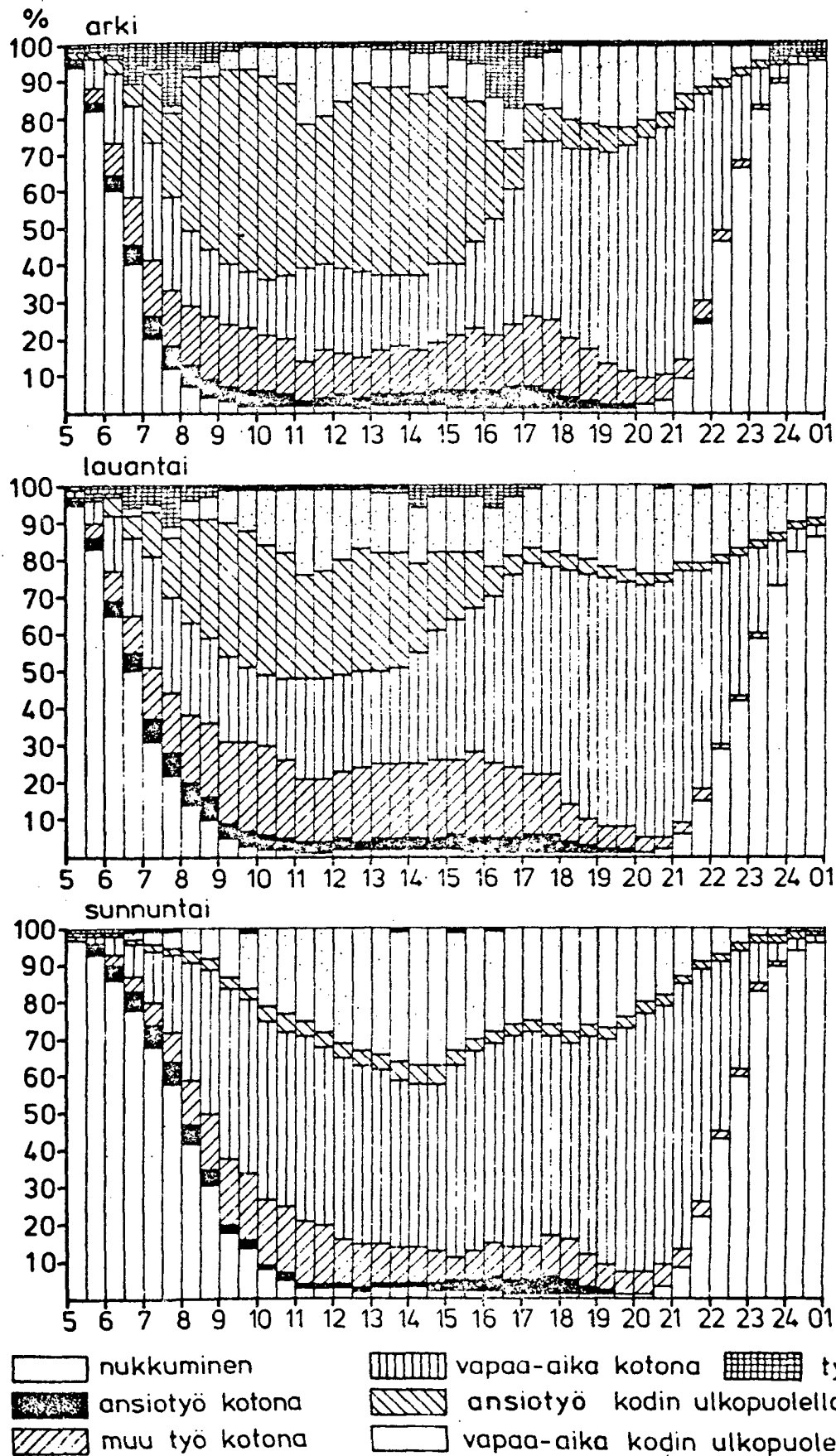
Eräissä ajankäyttötutkimuksissa on esitetty, että aiheeseen liittyvien tutkimusten yleinen mielenkiinto lisääntyy, kun niitä on olemassa pitemmältä ajanjaksolta. Epäilemättä näin yhteiskuntapolitiikan kannalta onkin. On kuitenkin havaittava, että vasta varsin suuret yhteiskuntarakenteen muutokset voivat aiheuttaa olennaisia muutoksia aikabudjeteissa, ts. nämä määrällistä muutosta kuvaavina eivät juurikaan voi tavoittaa laadullisia muutoksia.

Suomalaisten ajankäyttö vuonna 1975 (huhtikuu)

Lähde: Soramäki M & Sauri T, Tietoja suomalaisten ajankäytöstä, Oy Yleisradio Ab, PTS-toiminta, Sarja B 3/1977 s. 5

Suomalaisten ajankäyttö puolituntijaksoittain vuonna 1975

Lähde: Soramäki M & Sauri T, Tietoja suomalaisten ajankäytöstä, Oy Yleisradio Ab PTS-toiminta, Sarja B 3/1977 s. 13.

17.2.1978

AJANKÄYTTÖTUTKIMUKSEN HAHMOTELMA

Tausta

Maassamme on tällä vuosikymmenellä ilmennyt koko väestöä koskevan erityisen ajankäyttötutkimuksen tarvetta eri tahoilla. Mm. yhteiskuntapoliittisia tavoitteita ja niiden mittaamista tutkinut talousneuvoston jaosto totesi Elämisen laatu -raportissaan (6. osaraportti) vuonna 1972, että yhteiskuntasuunnittelu tarvitsee tietoa eri väestöryhmien ajankäytön rakenteesta.

Valtion tilastotoimen kehittämisohjelmassa vuosille 1978-1982 esitetään ajankäyttöä koskevien tilastojen kehittämismahdollisuuksien selvittämistä. Tilastokeskuksessa onkin ryhdytty selvittämään suomalaisen ajankäyttötutkimuksen tarvetta. Tarvekartituksen pohjaksi on laadittu tämä ajankäyttötutkimuksen hahmotelma. Tarveselvitysvaihe päättyy 31.3.1978, ja tämän jälkeen päätetään jatkotoimenpiteistä.

Tutkimuksen ajoitus

Tilastokeskus on aloittanut syksyllä 1977 jatkuvan työvoimatutkimuksen. Tämä haastattelututkimus täydentää työvoimatiedustelun tietosisältöä. Tutkimuksen kiinteään työvoimaosaan on mahdollista liittää vaihtuvana osana jokin yhteiskuntapoliittisesti keskeinen ja kiinteän osan aihepiiriin sopiva tutkimus. Vuonna 1977 vaihtuvana osana oli työolosuhdetiedustelu. Ajankäyttötutkimus voitaisiin toteuttaa vuonna 1979 syys-marraskuussa.

Mikäli halutaan selvittää kausivaihtelun vaikutus ajankäyttöön, olisi tutkimus ajoitettava koko vuodelle ja suoritettava erillistutkimuksena.

Työvoimatutkimuksen otos

Työvoimatutkimuksen otos on henkilöotos haastattelutoimiston kantanäytealueella (112 kuntaa) asuvasta 15-64 vuotiaasta väestöstä. (Mikäli kotitalousotoksen katsotaan paremmin toteuttavan ajankäyttötutkimuksen tarpeita, on harkittava tutkimuksen liittämistä esim. tulonjakotutkimukseen.)

Työvoimatutkimuksen otoskoko on 10 000 henkeä, mutta ajankäyttötutkimuksen otoksena voisi olla esim. 5 000 henkilöä. Työvoimatutkimuksen kato oli 8,6 % vuonna 1977. Radio- ja televisiopäiväkirjan on palauttanut täydellisenä noin 70 prosenttia kokoomatutkimuksen otoksesta. Päiväkirjaa pidetään kahden viikon ajalta.

Tutkimusmenetelmän hahmottelu

Työvoimatutkimuksen yhteydessä haastattelija voisi selvittää tutkimuksessa tarvittavia taustatietoja. Tämän lisäksi hän motivoisi ja opastaisi henkilöä täyttämään erityistä ajankäyttö-päiväkirjaa (Liite 1). Kohdehenkilö merkitsisi päiväkirjaan toimintansa 15 minuutin (yöllä 1/2-1 tunnin) tarkkuudella. Kukaan henkilö pitäisi päiväkirjaa esim. kahdelta vuorokaudelta (seuraava arkipäivä ja lauantai/sunnuntai).

Päiväkirjat palautettaisiin välittömästi tutkimusjakson päätyttyä haastattelijalle, joka tarkistaisi päiväkirjan ja tarvittaessa ottaisi yhteyttä päiväkirjan pitäjään. Oheisen päiväkirjan sisältö noudattaa yleisesti käytettyä nelijakoa:

- Mitä teki pääasiassa?
- Kenen kanssa?
- Missä?
- Mitä muuta teki samanaikaisesti?

Kohdehenkilö luonnehtii omin sanoin toimintaansa (tarkkojen etukäteisohjeitten mukaan).

Toimintoluokitus

Liitteenä 2 olevan toimintoluokituksen pohjana on Multinational Comparative Time-Budget Research Projectin luokitus, jota on projektiin osallistuneiden 12 valtion lisäksi käytetty mm. Norjassa ja Kanadassa. Muutoksia em. luokitukseen on tehty vapaa-ajan luokittelussa, jossa on pyritty muodostamaan sisällöllisesti selkeitä ryhmiä. Norjan mallin mukaisesti on toiminnot luokiteltu kolmelle tarkkuustasolle. Tulostustasoksi on suunniteltu II tasoa, jossa luokkia on 19. Ainoastaan erityistarvetta varten voitaisiin tulostaa III tasolla.

Luokitus suoritetaan koodausvaiheessa joko haastattelijatyönä tai tilastokeskuksessa. Mikäli päätoimintaa täydentäviä kenen kanssa ja missä-kysymyksiä ei tarvita, ne jätetään pois päiväkirjasta. Samoin harkitaan tarkoin samanaikaisen toiminnan kysymisen tarpeellisuutta.

Taustamuuttujat

Haastattelussa esitettävien taustamuuttujien luettelo on liitteenä 3. Tunnuksella T on merkitty ne tiedot, jotka on saatavissa työvoimatutkimuksesta.

Muut mahdolliset muuttujat

Päiväkirjan avulla saadaan tietoa lähinnä usein tapahtuvista toiminnoista. Mikäli halutaan tietoa harvemmin esiintyvistä ilmiöistä, kuten kerran viikossa tai kuukaudessa tapahtuvista harrastuksista, niitä on kartoitettava haastattelun yhteydessä.

A J A N K Ä Y T T Ö L O M A K E

Täytetään _____ päivämäärä ____ / ____ 1979

Kello	Mitä pääasiassa teitte?	Kenen kanssa?					Missä?	Mitä muuta teitte samanaikaisesti?						
		Yksin	Perheen-jäsenen	Sukulaisien	Tuttavan	Jonkun muun kanssa		En mitään	Keskustelin	Kuuntelin radiota	Katselin TV:tä	Luin lehteä, kirjaa	Tein käsi-töitä	Tein jotain muuta
5.00-		1	2	3	4	5		1	2	3	4	5	6	7
5.15-		1	2	3	4	5		1	2	3	4	5	6	7
5.30-		1	2	3	4	5		1	2	3	4	5	6	7
5.45-		1	2	3	4	5		1	2	3	4	5	6	7
6.00-		1	2	3	4	5		1	2	3	4	5	6	7
.														
.														
.														
1.00-														
1.30-														
2.00-														
2.30-														
3.00-														
3.30-														
4.00-														
4.30-														

TOIMINTOLUOKITUS

I TASO	II TASO	III TASO
A. Työ	1. Työ	- Päätyö - Ylityö - Sivutyö
	2. Työhön liittyvä aika	- Ruokatunti - Työpaikalla olo ennen työn alkamista tai sen päätyttyä
	3. Työmatkat	- Varsinaiset työmatkat
B. Kotityö	4. Kotitaloustyö	- Ruoan valmistaminen - Astianpesu - Siivous - Pyykinpesu, silitys - Vaatteiden korjaus - Lämmitys, veden ja puun kanto
	5. Kodin huolto	- Kodin korjaustyöt - Puutarhan, pihan, eläinten hoito (jollei varsinaista ansiotyötä) - Auton huolto ja korjaus - Muut kotityöt
	6. Lasten hoito	- Lasten hoito ja auttaminen - Koulutehtävissä auttaminen - Lasten terveydenhoito - Lapsille lukeminen ja leikkiminen lasten kanssa - Muu lastenhoito - Lasten hoitoon liittyvät matkat
	7. Ostokset ja palvelut	- Päivittäisten kulutustavaroiden hankinta - Kestokulutushyödykkeiden hankinta - Henkilökohtaiset palvelut kodin ulkopuolella (esim. kampaaja) - Terveys hoito kodin ulkopuolella - Julkiset palvelut, virastot - Muut - Matkat
C. Henkilökohtaiset tarpeet	8. Ruokailu	- Ruokailu kotona - Ruokailu kodin ulkopuolella
	9. Nukkuminen	- Nukkuminen yöllä (varsinainen) - Päiväunet
	10. Muut henkilökohtaiset tarpeet	- Henkilökohtainen hygienia, pukeutuminen - Terveys hoito kotona - Sairauteen liittyvä vuodelepo - Muu

I TASO	II TASO	III TASO
D. Opiskelu	11. Opiskelu	- Koulunkäynti ja opiskelu (kun pääasiallista toimintaa) - Osapäiväopiskelu - Opiskeluun liittyvät kotityöt - Opiskeluun liittyvät matkat
E. Vapaa-aika	12. Järjestötoiminta	- Puolueen tai ammattiyhdistyksen toiminta - Uskonnollinen osallistuminen - Muu järjestötoiminta - Muu osallistuminen - Matkat
	13. Liikunta	- Urheilu, voimistelu tms. - Kävely, ulkoilu - Matkat
	14. Huvit ja kulttuuri	- Urheilukilpailut - Elokuvat - Teatteri, konsertti, ooppera - Museo, taidenäyttely - Matkat
	15. Seurustelu	- Tuttavien tapaaminen (kotona/tuttavien kotona) - Kutsut - Baarissa, ravintolassa tms. istuminen - Tanssit, disco - Keskustelut (myös puhelimessa) - Muu seurustelu - Matkat
	16. Radio ja televisio	- Radion kuuntelu - Television katselu
	17. Lukeminen	- Sanomalehden lukeminen - Aikakauslehden lukeminen - Kirjan lukeminen
	18. Harrastukset	- Käsityöt - Puutyöt - Soittaminen, laulaminen - Maalaus, kirjoittaminen - Keräily, kirjeenvaihto tms. harrastukset - Matkat
	19. Muu vapaa-aika (passiivinen)	- Levyjen, kasettien kuuntelu - Rentoutuminen, lepäily tms.

T A U S T A M U U T T U J A T

1.	T	SUKUPUOLI	1	mies
			2	nainen
2.	T	IKÄ	1	15-19 vuotta
			2	20-24 "
			3	25-34 "
			4	35-44 "
			5	45-54 "
			6	55-64 "
3.	T	SIVIILISÄÄTY	1	naimaton
			2	naimisissa
			3	asumuserossa tai eronnut
			4	leski
4.		RUOKAKUNNAN KOKO	1	yhden hengen ruokakunta
			2	kahden " "
			3	kolmen " "
			4	neljän " "
			5	viiden " "
			6	kuuden tai useamman hengen ruokakunta
5.	T	ALLE 18-VUOTIAITTEN LASTEN LUKUMÄÄRÄ	0	ei lapsia
			1	yksi lapsi
			2	kaksi lasta
			3	kolme lasta
			4	neljä tai useampia lapsia
6.	T	NUORIN LAPSI	1	alle vuoden
			2	1-3 vuotta
			3	4-6 vuotta
			4	7-12 vuotta
			5	13-17 vuotta
7.		ASUINKUNTA	1	Helsinki-Turku-Tampere
			2	muu kaupunki
			3	muut kunnat
8.	T	TYÖLLISYYS	1	työllinen
			2	työtön tai pakkolomalla
			3	työvoimaan kuulumaton
9.	T	TILAN PELTOALA	1	alle 10 ha
			2	10 ha tai yli
10.	T	MAATALOUSTUOTANNON HAARA	1	maidon tuotanto
			2	naudan tai sianliha
			3	viljan viljely
			4	metsätalous
			5	muu

11.	T	YLEISSIVISTÄVÄ KOULUTUS	1 vähemmän kuin kansakoulu
2 kansakoulu
3 keskikoulu, peruskoulu tai kansankorkea-
koulu
4 ylioppilastutkinto
12.	T	KOULUTUSASTE	1 ei koulutusta
2 alempi keskiaste
3 ylempi keskiaste
4 korkea-aste
13.	T	AMMATTIRYHMÄ	1 tekn. luonn. ja yhteiskuntat.
human. ja tait. työ
2 hallinn. tilinp. ja konttoritekn.
3 kaupallinen työ
4 maa- ja metsät.
5 kuljetus ja liikennetyö
6 teollinen työ, kaivos ja louhinta
7 palvelutyö
8 muu
14.	T	AMMATTIASEMA	1 yrittäjä tai ammatinharjoittaja
2 maatalousyrittäjä
3 toimihenkilö
4 työntekijä
5 yrittäjää avustava perheenjäsen
6 maatalousyrittäjää avustava perheen-
jäsen
15.		TYÖAIKAMUOTO	1 säännöllinen päivätyö
2 säännöllinen aamu-, ilta- tai yötyö
3 kaksivuorotyö
4 kolmivuorotyö
5 epäsäännöllinen työ
16.	T	NORMAALI TYÖAIKA	1 1-19 tuntia/viikko
2 20-29 " "
3 30-40 " "
4 yli 40 " "
17.	T	PUOLISON TYÖLLISYYS	1 työllinen
2 työttön tai pakkolomalla
3 työvoimaan kuulumaton
18.		TYÖMATKAN PITUUS	1 alle 0,5 km
2 0,5 - 1,9 km
3 2,0 - 4,9 km
4 5,0 - 9,9 km
5 10,0 - 49,9 km
6 yli 50 km
19.		TYÖMATKAN KULKUTAPA	1 jalan
2 polkupyörä
3 yksityinen moottoriajoneuvo
4 julkinen kulkuväline
20.		ASUNNON ETÄISYYS KUNNAN
KESKUSTASTA	kuten työmatkan pituus

21.	TALOTYYPPI	1	yhden-kahden perheen talo
		2	rivitalo
		3	kerrostalo
		4	muu
22.	KOTITALOUSHKONEET	1	pyykinpesukone
		2	astianpesukone
		3	pakastin
23.	PALKATTU KODINHOITOAPU	1	ei ole
		2	on
24.	VAPAA-AJAN AUTONKÄYTTÖ-
MAHDOLLISUUS	1	henkilökohtainen autonkäyttömahdollisuus
		2	perheellä "
		3	ei autonkäyttömahdollisuutta
25.	TELEVISIO	1	ei televisiota
		2	on televisio
26.	PUHELIN	1	ei puhelinta
		2	on puhelin
27.	PERHEEN VUOSITULOT
(edellisen vuoden
bruttotulot)		kvintiililuokitus

RYHMÄKESKUSTELUN YHTEENVETO

Seminaarin osanottajat jakaantuivat neljään työryhmään arvioimaan TK:n laatimaa tutkimushahmotelmaa. Ryhmäkeskustelun runko koostui seitsemästä pääkohdasta:

1. Ryhmän jäsenten ajankäyttötutkimusta koskevien kokemusten ja suunnitelmien kartoitus
2. Miksi ajankäyttötutkimus kiinnostaa?
 - millaisiin tarkoituksiin ajankäyttötutkimuksen tietoja tarvitaan?
3. Tutkimuksen strategia
 - millainen otos ajankäyttötutkimukseen (henkilö- vai ruoka-kuntaotos?
 - riittääkö ajankäytön osalta poikkileikkaus syyskaudelta vai tarvitaanko eri vuodenaajat kattava tutkimus? (Mihin kausivaihtelutietoja tarvitaan?)
 - tarvitaanko kertaluontoista vai määrääjoin toistuvaa ajankäyttötutkimusta? (Millaiset ajankäytön muutokset kiinnostavat, miten usein tutkimus olisi toistettava?)
4. Toimintoluokitus
 - I tason onnistuneisuus?
 - onko II taso perustulostustasoksi sopiva? (Yleisarvio)
 - II tason perusteellinen läpikäynti kohta kohdalta (Pitäisikö luokkia yhdistää, hajottaa tai muodostaa aivan uudelta pohjalta?)
 - tarvitaanko III tason tietoja?
 - mitä tietoja, tietojen käyttötarkoitus?
 - vaatisiko tarve erillistutkimusta?
 - onko pääasiallisen toiminnon lisäksi selvitettävä samanaikaista toimintoa?
 - tarvitaanko kenen kanssa ja missä-tietoja?
5. Taustamuuttujat
 - onko luettelo kattava? Mitä tulisi lisätä, mikä on turhaa?
 - onko muuttujien luokittelu tarkoituksenmukainen, miltä osin sitä olisi muutettava?
6. Ajankäyttöpäiväkirjaa täydentävät haastattelukysymykset
 - millaisia ajankäytön lohkoja olisi tutkittava erillisten haastattelukysymysten avulla? (Mihin tietoa tarvitaan ja olisiko sitä muuta kautta saatavana?)
7. Tutkimuksen yleisarviointi
 - tarvitaanko koko väestöä koskevaa ajankäyttötutkimusta vai useita erillisselvityksiä, joissa keskitytään erityistarpeita vastaaviin tutkimuskohteisiin? (toteutusmahdollisuudet ja taloudelliset resurssit huomioon ottaen)

I TYÖRYHMÄN YHTEENVETO

Osanottajat: Leena Alanen
Elina Haavio-Mannila
Maire Honkanen
Aili Jokelainen
Eila Kilpiö
Pirkko Kiviaho
Liisa Tennilä siht.
Eeva-Sisko Veikkola pj.

1. Tutkimuskokemukset

Ryhmän jäsenten suorittamissa tai suunnittelemissa tutkimuksissa on ajankäyttötutkimusta käytetty seuraavissa tutkimuskohteissa:

- sukupuolten tasa-arvo (Haavio-Mannila)
- viljelijäemännän vapaa-aika (Honkanen)
- kotitalouden työmenetelmät (Jokelainen)
- palkattoman kotitaloustyön arvo (Kilpiö)
- perheen ajankäytön vaikutus lapsen sosiaalisiin taitoihin. (Alanen)

2. Tietotarpeet

Ryhmässä keskusteltiin laajasti siitä millaisiin tarkoituksiin ajankäyttötutkimuksen tietoja tarvitaan. Samalla kuitenkin korostettiin sitä, ettei kaikkia käyttötarpeita voida sisällyttää yhteen tutkimukseen.

Ryhmä edusti hyvin erilaisia tutkimusongelmia, jotka voitaneen kuitenkin jakaa karkeasti kahteen ryhmään

2.1. lähes pelkästään ajankäyttötutkimuksella hoidettavat tutkimusongelmat,

2.2. ajankäyttötutkimusta vain yhtenä useammista tutkimusmenetelmistä vaativat tutkimusongelmat.

2.1. Tämän ryhmän tutkimuksilla pyritään selvittämään mm.

- työajan (ansiotyö, kotitaloustyö) osuus koko ajankäytöstä sekä jakaantuminen kotitalouden jäsenten, miesten, naisten jne. kesken
- kotitaloustyön määrä, rakenne, tekijä/tekijät
- miten taloudelliset ym. rajoitukset sekä toisaalta vaihtoehtoiset valintamahdollisuudet (koneet, puoli-valmisteet jne.) aiheuttavat ketjuja ajankäytön rakenteessa, mistä luovutaan, kun ajasta on pula tai jos aikaa säästyy, mihin toimintoon se kohdennetaan
- perheenjäsenten osallistumista.

- 2.2. Tähän ryhmään ajankäyttötutkimus voitaneen lukea kuuluvaksi silloin, kun tutkimusongelma laajenee esim. siten, että
- tutkimustulosten perusteella pyritään ohjaamaan suunnittelua, opetusta, työvälineiden ja menetelmien sekä materiaalien kehittelyä
 - pyritään arvioimaan kotona tehdyn palkattoman työn (tuottavan työn, palvelutyön jne.) arvoa
 - pyritään tutkimaan ajankäytön yhteyksiä erilaisiin sosiaalisiin ja psykologisiin ilmiöihin, esim. perheen ajankäytön ja lapsen sosiaalisten taitojen välisiä yhteyksiä.

3. Millainen tutkimusstrategia?

- 3.1. Henkilöotos riittää joissakin kohdan 2.1. tutkimustavoitteissa, mutta enimmäkseen kannatettiin ruokakuntaotosta nimenomaan silloin, kun pyritään selvittämään perheen tai kotitalouden sisäistä työnjakoa. Kuitenkin todettiin, että myös henkilöotoksella saadaan käyttökelpoisia tuloksia, jos mukaan otetaan riittävästi koko kotitaloutta ja sen jäseniä kuvaavia muuttujia.
- 3.2. Suomen oloissa kausivaihtelut tärkeä selvittää.
- 3.3. Koska ajankäytön pääryhmien välinen painotus muuttuu hitaasti, riittää kun tutkimus toistetaan noin 10 vuoden välein.

4. Toimintoluokitus

Toimintoluokituksesta todettiin, että riittävän tarkka toimintojen erittely III-tasolla antaa mahdollisuuden muodostaa yhdistelytasoja kulloinkin kyseessä olevan tutkimuksen problematiikan pohjalta.

Nykyisellään I-taso ei vastannut sitä käsitystä, joka Suomessa on ryhmien kotityö, henkilökohtaiset tarpeet, vapaa-aika jne. sisällöstä. Lisäksi todettiin, että terminologia on syytä tarkistaa. II-tasolla toivottiin samoja tarkistuksia kuin I-tasolla sekä omat ryhmät vanhusten, vammaisten jne. hoidolle sekä kotona että kodin ulkopuolella, edellinen olisi kotitaloustyötä, jälkimmäinen vapaa-aikaa I-tasolla.

Pääasiallisen toiminnon määrittely ei aina ole selvä, vaan riippuu kulloisestakin tutkimusongelmasta. Siksi samanaikaisten toimintojen selvittäminen on tärkeätä. Samoin on tärkeätä, kenen kanssa on toimittu. 'Kenen kanssa'-luokitusta ehdotettiin laajennettavaksi siten, että pystytään erottamaan lapset, aviopuoliso ja työtoverit.

5. Taustamuuttujat

Aluksi on taustamuuttujista mainittava, että mikäli päädytään henkilöotoksen käyttöön, tarvitaan runsaasti lisää nimenomaan perhettä/kotitaloutta kuvaavia tietoja.

Keskustelussa tuli esiin lisäksi seuraavia taustamuuttujaluetteloa koskevia huomautuksia:

- monissa tutkimuksissa alle kouluikäisten lukumäärätieto tärkeä
- monissa tutkimuksissa kotitaloudessa elävien muiden hoidettavien (vanhukset, vammaiset, sairaat) esiintymistieto tärkeä
- tilan peltoalalla ei enää merkitystä varallisuuden esitimaattina
- maataloustuotannon haaraa kuvaava muuttuja kaipaa tarkistamista. Mihin sekaviljelmät, puutarhatilat?
- kotitaloustöihin käytettyyn aikaan todettiin kotitalousalan yleis-, ammatti- jne. koulutuksen samoin kuin eriasteisen käsityöalan koulutuksen vaikuttavan, joten näiden tulisi sisältyä koulutusta kuvaaviin muuttujiin
- ammattiasema-muuttujasta puuttuu ammatissa toimimaton
- paitsi puolison työllisyys on myös puolison työaika-muoto tärkeä tietää
- asunnon varustetasoa kuvaava muuttuja (lämmitystapa, vesijohto, viemäri, lämminvesi, sähkö jne.) erittäin tärkeä
- kotitalouskoneluetteloa tulisi tarkistaa ja täydentää. Kotitaloustöihin tarvittavaan aikaan vaikuttaa mainittujen lisäksi myös mm. pölynimuri, jääkaappi, muut ruokavarastot, niiden määrä, laatu ja sijainti, ompelukone jne.

7. Yleisarvio

Yleisarviointina todettiin, että tarvitaan sekä koko väestön kattavaa ajankäyttötutkimusta että erillisselvityksiä. Lisäksi todettiin, että käytettävissä ollut aika ei antanut mahdollisuutta kovinkaan perusteelliseen käsittelyyn.

II TYÖRYHMÄN YHTEENVETO

Osanottajat: Kauko Erkkö siht.
Marjatta Lairio
Iiris Niemi pj.
J.P. Roos
Martti Soramäki
Risto Telama

Tutkimuskokemukset

Risto Telama on mm. suunnitellut Meteli-tutkimuksen ajankäyttö-
osuuden sekä liikuntatieteen opiskelijoitten ajankäyttötutki-
muksen.

Marjatta Lairion opiskelijoitten ajankäyttötutkimuksen kenttä-
vaihe on huhtikuussa.

J.P. Roos on tutkinut ajankäyttöä elämäntavan näkökulmasta. Hän
on keskittynyt aikabudjetin laadulliseen tarkasteluun. Roos on
laajasti perehtynyt alan kirjallisuuteen ja luonut yhteyksiä mm.
Neuvostoliiton ajankäyttötutkijoihin.

Martti Soramäki on osallistunut useaan Yleisradion ajankäyttö-
tutkimuksen suorittamiseen.

Ajankäyttötutkimuksen tarve

Tutkijat tarvitsevat TK:n ajankäyttötutkimusta kvantitatiivisena
peruskehikkona sekä vertailutietoina omille tutkimuksilleen.
Tutkimuksen merkitys korostuu huomattavasti, jos tutkijoiden on
mahdollista saada aineistoa omaan käyttöönsä. Halukkuutta ilme-
ni sekä alkuaineiston koodauksen että omien jatkoanalyysien suo-
rittamisen suhteen. Koettiin mielekkääksi työnjako, jossa TK
kerää aineistoa ja eri tutkijat voivat sitä käyttää omiin eri-
tyisintresseihinsä.

Yleisradio joutuu jatkamaan aikabudjettitutkimusten suorittamis-
ta ohjelmapoliittista suunnittelua varten, ellei TK ryhdy niitä
tuottamaan.

Tutkimuksen strategia

Syysajankohdan ongelmista keskusteltiin. Kuitenkin todettiin,
ettei koko vuotta kattavaan tutkimukseen voida tässä vaiheessa
mennä. Kausittain vaihtelevia ilmiöitä ehdotettiin tutkitta-
vaksi rajatulla otoksella muitten tutkimusten yhteydessä.
Esim. työvoimatiedusteluun voitaisiin liittää tiettyjä kiinnos-
tavia toimintoja. Varsinkin maataloustyöntekijöiden osalta
kausivaihtelutiedot koettiin keskeisiksi ja liikuntakäyttäyty-
misen kausivaihtelut koettiin kiinnostaviksi.

Ajankäyttötutkimuksen jatkuvuus koettiin tärkeäksi. Toistamisväli voisi olla viisi vuotta.

Toimintoluokitus

Ryhmä keskusteli pitkään päätoiminnon avoimesta vs. suljetusta mittaustavasta. Suljetun etuna on nopeutuva koodausvaihe ja haittana se, että toimintoluokitus jäisi hyvin karkealle tasolle. Avoimen etuna pidettiin informaation määrän kasvua ja erilaisten koodausmahdollisuuksien tarjoamista, vaikeutena vastaamistarkkuuden yhdenmukaistamista eri henkilöillä sekä valtavaa koodaustyötä, joka kuitenkin haastattelijoiden ammattitaidon vuoksi koettiin voitettavana esteenä.

Ryhmä totesi III luokittelun välttämättömäksi. Sen tulisi olla koodaustasona, jonka perusteella tutkijat voisivat itse muodostaa oman tulostusluokituksensa. Ehdotettiin kahta päätulostusluokitusta, joista toinen noudattaisi kansainvälistä käytäntöä ja toinen kansallisia tarpeita. Tulostus olisi suoritettava sekä ryhmien keskiarvotulostuksena että erikseen niiden osalta, joilla tiettyä toimintaa esiintyy.

Ryhmä ei ollut tyytyväinen vapaa-ajan luokitteluun. Tarvitaan teoreettista perustaa jaottelulle. Pohjana voisi olla kolmijako: aktiivinen-vastaanottava-passiivinen tai esim. henkinen luova - fyysinen-seurustelu-yksilölliset kulttuuripalvelut-kollektiiviset kulttuuripalvelut-passiivinen ajanhukka.

Seurustelun osalta olisi erotettava kotona ja kodin ulkopuolella tapahtuva seurustelu. Radio ja TV olisi erotettava toisistaan, levyjen ja kasettien kuuntelu olisi liitettävä huviin ja kulttuuriin.

Todettiin, että luokitusta parannettaessa kiinnitettäisiin huomiota sekä toimintojen esiintymisfrekvensseihin että niiden keskiarvona ilmenevään keston, jotta saataisiin tulostuskelpoisia toimintoryhmiä. Opistelun osalta todettiin, että tulostustasolla on erotettava koko- ja osa-aikaopiskelu.

Pääasiallisen ja samanaikaisen toiminnon erottaminen on opetettava vastaajille, jotta valmiit vaihtoehdot eivät määritä tiettyä toimintoa automaattisesti sivutoiminnaksi. Sivutoiminnon luokitusta tulisi tarkistaa.

Kenen kanssa -tietoa tarvitaan päätoiminnon luokittelemisessa, perheenjäsenten osalta tulisi erottaa aikuiset ja lapset.

Missä-tiedon osalta saattaisi dikotomia kotona-kodin ulkopuolella riittää.

Taustamuuttajat

Asuinkunnan kohdalla tulisi pääkaupunkiseutu tulostaa erikseen. Ammattiasema-luokitusta olisi muutettava luokkatarkasteluun sopivaksi, mm. johtavassa asemassa olevat pitäisi luokittelussa erottaa.

Television osalta tulisi erottaa väri- ja musta-valkea-TV:n omistus ja radion omistus olisi lisättävä.

Terveyskysymystä toivottiin taustakysymykseksi, esim. pysyvien vammojen ja sairauksien esiintymistä.

III TYÖRYHMÄN YHTEENVETO

Osanottajat: Katarina Eskola
Matti Haavio
Jorma Hyppölä
Tapio Kanninen siht.
Pentti Karjalainen
Taisto Kärkkäinen
Erkki Penttinmäki pj.
Seppo Lipponen
Tuomo Sauri

1. Kokemukset

Eskola on osallistunut Wienin tutkimuskeskuksen ajankäyttöä koskeneeseen koetutkimukseen. Lomakkeen laatiminen on juuri meneillään. Tutkimuksessa on mukana lähes 10 maata, kansainvälinen vertailtavuus on tutkimuksessa keskeisenä.

STM:ssä on tehty työaikaa koskevia tutkimuksia. Suunnitteilla on kotitaloustöihin käytettyä aikaa koskevan tutkimuksen suorittaminen.

OPM:n aloitteesta on taideosastossa sekä urheilu- ja nuorisosastossa käynnistetty useita erillisiä tutkimuksia.

TK on tehnyt OPM:n rahoitusavustuksella Kulttuuritilastoa 77 varten suomalaisten kulttuuriharrastuksia ja vapaa-ajankäyttöä koskeneen tutkimuksen.

2. Miksi kiinnostaa

Ajankäyttötutkimuksia voidaan käyttää toiminnan suunnittelussa, esim. OPM:n nuorisotoimisto tarvitsee tietoja nuorison ajankäytöstä voidakseen suunnata toimintaansa, valtionapuansa jne.

Ajankäyttötietoja tarvitaan myös tutkimuksia varten, esim. elämäntapatutkimuksiin.

3. Tutkimuksen strategia

Millainen otos?

Pidettiin tärkeänä alle 15-vuotiaiden ja toisaalta yli 65-vuotiaiden mukaantuloa otokseen. Vanhuksien ja nuorten ongelmathan ovat hyvin keskeisiä yhteiskuntapolitiikassa, koska heitä koskevat ongelmat kärjistyvät.

Työvoimatutkimuksen yhteydessä voitaisiin ongelma ratkaista täydentämällä otosta alle 15- ja yli 65-vuotiaisiin.

Henkilö- vai ruokakuntaotos?

Ei löydetty erityisiä perusteita ruokakuntaotokselle eli henkilöotosta pidettiin parempana.

Ruokakuntaotos olisi ajateltavissa, jos haluttaisiin tutkia, miten perheenjäsenten ajankäyttö vaikuttaa toisiinsa - toisaalta sitä voidaan tutkia myös henkilöotoksen kautta.

Ruokakuntaotos voi olla asiallinen, jos halutaan linkata ajankäyttö kotitalouksien käytettävissä oleviin tuloihin.

Poikkileikkaus vai seuranta?

Poikkileikkaus ilmeisesti riittävä, koska toiminnan sisällön vaihtelua ei luokituksen karkeudesta johtuen kuitenkaan saada esiin.

Kertaluontoinen vai toistuva?

Toistuvuus olisi tärkeä muutosten havaitsemiseksi.

Kovin usein ei kannattaisi tehdä, noin kerran 5 vuodessa riittää, mutta yksi pitäisi tehdä perusteellisesti.

4. Toimintoluokitus

I-tason onnistuneisuus?

Pääpiirteissään onnistunut.

Keskusteltiin hieman, onko työn ja kotitaloustyön erottaminen perusteltua. Eräs vaihtoehto: Työhön kuuluvat alakohtana ansio-työ kotona, kodin ulkopuolella, työmatkat, kotitaloustyö (kotitaloustyökin on työtä).

II-tason onnistuneisuus?

Työhön mukaan työn laatu (manual, white collar-work, sisällä, ulkona, työnjohtotehtävät, suunnittelutehtävät tms.).

Kohta 14 jaettava: taiteen seuraaminen sekä hovit, ajanviete.

Ehkä oma kohta viihde-elektroniikasta (16 + 19).

Harvemmin harrastetuista vapaa-ajankäyttölajeista tulostetaan vain toimintaa harrastaneiden keskiarvot.

Kohta 13: Olisi hyvä erottaa urheileminen ulkoista ja retkeilystä.

III-tason tarve?

Tätä tasoa tarvitaan myös, riippuu kylläkin siitä, kuinka onnistunut II-taso on.

Samanaikaisen toiminnan selvittäminen?

Pääasiallinen toiminta riittää pääosassa tapauksia.

Kuitenkin esim. radion kuuntelulukuihin vaikuttaa oleellisesti, otetaanko samanaikainen toiminta mukaan.

Kenen kanssa?

Kysymyksenä hyvä.

Työtoveri tärkeä ryhmä

5. Taustamuuttajat

Tärkeä muuttuja: lomalla, virkavapaalla (myös sairausloma).

Ammatin laatu ja sosioekonominen luokitus tärkeitä luokituksia (esim. ylemmät/alemmat toimihenkilöt, ammattitaitoiset/-taidot-tomat työntekijät).

Työaikaamuoto: ehkä mukaan liukuva työaika.

Koulutusaste: ei koulutusta = perusaste.

6. Täydentävät kysymykset

Harvemmin harrastettavien ajankäyttömuotojen osalta lisäkysymyksiä, esim. milloin harrastitte viimeksi.

Esim. kulttuuriharrastuksista tarvitaan vastaavanlaisia kysymyksiä kuin on ollut Tilastokeskuksen 1977 tutkimuksessa.

7. Yleisarviointi

Ei ehditty varsinaisesti käsitellä.

Yleiskuvaksi jäi, että koko väestöä koskevaa ajankäyttöselvitystä tarvitaan.

IV TYÖRYHMÄN YHTEENVETO

Osanottajat: Aaro Kenttä
Lauri Korpelainen
Tapio Koskinen siht.
Osmo Kuusi
Heimo Langinvainio
Leila Räsänen
Heikki Salmi pj.
Pirjo Siiskonen
Jukka Sjöstedt
Seppo Suokko

Ryhmä päätti keskittyä vain kohtiin 1 - 3 ja 7 sekä keskustella muista kohdista vain mikäli aikaa jää. Keskustelun ydin pysyi näin ollen voimakkaasti tutkimuksen tarpeellisuuden ja strategian tasolla ilman yksityiskohtiin ulottuvaa detaljikeskustelua.

Tutkimuskokemukset

Ryhmän kokoonpanosta johtuen kiinnostus ja kokemukset painottuivat voimakkaasti työaikaan liittyviin seikkoihin. Ryhmän jäsenillä oli kohtalaisen runsaasti kokemuksia erillisryhmille kohdistetuista suppeahkoista ajankäyttöselvityksistä. Muun muassa työajan käyttöön liittyviä selvityksiä on tehty, samoin kotitaloustyön määrän arviointiin liittyviä selvityksiä on olemassa. Sosiaalilääketieteen piirissä on nousemassa kronobiologinen tutkimussuuntaus, joka antaa ajankäyttöselvityksille "biologisen perustan". Tämän yhteenvedon liitteenä on ao. tutkimussuunnan viitekehikko. Laajempia ajankäytön selvityksiä ei kukaan ryhmän jäsenistä parhailaan ollut suunnittelemassa.

Miksi kiinnostaa

Ryhmän kiinnostus tehtävää tutkimusta kohtaan lähti voimakkaasti työajan ja siihen liittyvän ajankäytön selvittelystä. Näin tutkimus myös olisi pääosaltaan kohdistettava aktiiviväestöön, joskin todettiin, että lapset ja nuoriso ovat myös väestönosa, jonka ajankäytöstä olisi saatava luotettavaa tietoa. Langinvainio korosti tehtävän tutkimuksen sosiaalilääketieteellistä ulottuvuutta, jolloin tietosisältöä olisi syvennettävä yksilötason terveysmittareilla. Kenttä kertoi kansantulolaskelmien kehittämistyöstä, jolloin muun muassa kotitaloustyön mukaanottamista kansantulon laskelmiin on vakavasti harkittu aina YK:ta myöten. Keskustelussa todettiin, että tutkimus olisi ehkä selvemmin kohdistettava joillekin yhteiskuntasuunnittelun lohkoille, jolloin varmistuisi, että ainakin näiden alojen päättäjät saisivat mahdollisimman käyttökelpoista tietoa.

Tutkimusstrategia

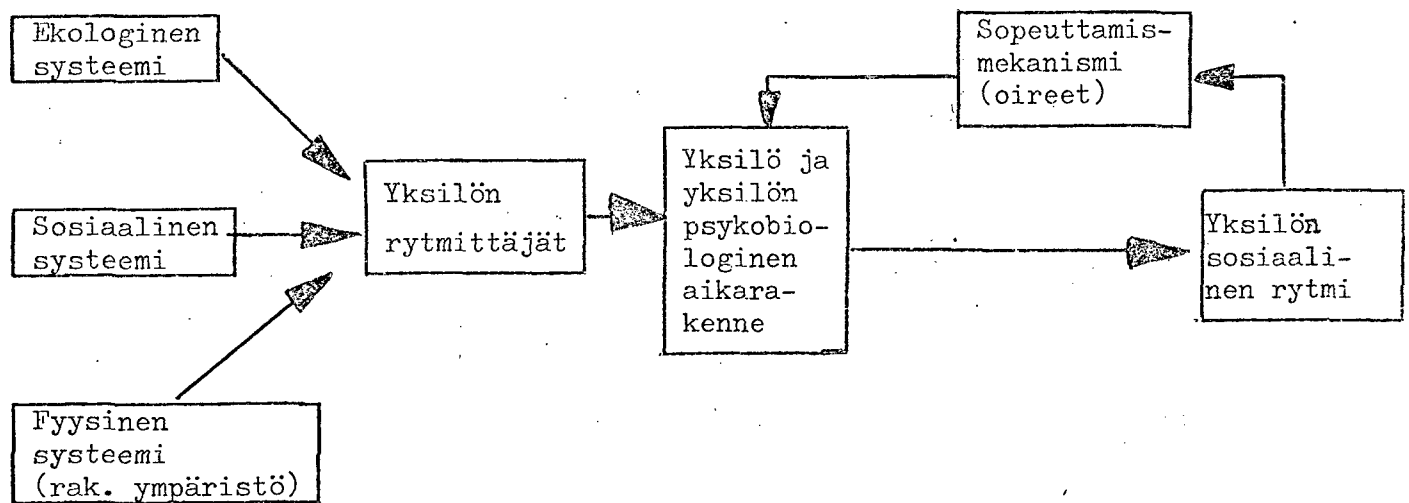
Langinvainio ja Räsänen pitivät ruokakuntapohjaista mittausta suositeltavampana. Todettiin kuitenkin, että henkilöotoskaan ei ko-

vin voimakkaasti rajoita tutkimuksen käyttökelpoisuutta; toisin sanoen kovin paljon informaatiota ei tällöin menetettäisi. Kausivaihtelujen selvittämistä pidettiin tärkeänä kun tutkimuksen lähtökohtana pidettiin aktiiviväestön työajan selvittämistä. Voidaan kuitenkin sanoa, että ryhmä kannattaa tutkimuksen tekemistä myös ilman kausivaihtelujen selvittelyä. Perusstrategiana ryhmä piti hyvänä vaihtoehtoa, että nyt tehdään kunnollinen ja laaja perusselvitys ja 3 - 5 vuoden päästä tutkimus toistetaan, mutta tällöin harkitussa määrin supistettuna.

Yleisarvio

Yksimielisesti ryhmä piti tehtävää tutkimusta tarpeellisena. Yhteiskuntamme tarvitsee riittävän laajan ja perusteellisen ajankäyttöselvityksen. Tämä tutkimus tulisi samalla toimimaan erillistutkimusten ankkurina ja parantamaan niiden luotettavuutta toimimalla vertailupohjana.

Kronobiologian kehikko

ARVIOINTILOMAKKEEN YHTEENVETO

Seminaarin osanottajat, tilastokeskuslaisia lukuunottamatta, täyttivät sivun mittaisen henkilökohtaisen tarvekartoituslomakkeen (liite). Lomakkeen erityisanti jäi vähäiseksi, koska suurin osa asioista tuli esille ryhmäkeskustelun kuluessa. Tämä luku sisältää näin ollen monia edellisessä luvussa esille tulleita asioita.

Tutkimuksen tarpeellisuus

Yleisarvionaan piti 14 henkilöä tutkimusta erittäin tarpeellisena ja 9 henkilöä melko tarpeellisena.

Tutkimuksen edustajista 7 piti tätä tutkimusta oman lohkonsa kannalta erittäin tarpeellisena, 4 melko tarpeellisena ja 2 totesi arvioinnin vaikeaksi.

Julkisen hallinnon ja suunnittelun edustajista 3 piti tutkimusta oman hallinnon alansa kannalta erittäin tarpeellisena, 6 melko tarpeellisena ja yksi koki arvioinnin vaikeaksi.

Kohderyhmät

17 henkilöä ilmoitti tarvitsevänsä koko väestöä koskevia tietoja. Lisäksi koettiin kiinnostusta seuraaviin väestöryhmiin:

- lapsiperheitä koskevia tietoja tarvitsee erityisesti 9 henkilöä (perhetutkijat, tasa-arvoasiain neuvottelukunnan edustajat, opetusministeriön, taloudellisen suunnittelukeskuksen ja sosiaali- ja terveysministeriön edustaja)
- työssä käyvä väestö (9 osanottajaa)
- perheenemännät (6 osanottajaa)
- maatalousväestö (5 osanottajaa)
- koululaiset (5 osanottajaa)
- työttömät (4 osanottajaa)
- vanhukset (4 osanottajaa)
- opiskelijat (4 osanottajaa)

Lisäksi mainittiin lapset ja nuoret sekä hyvin toimeentuleva yläluokka.

Ajoitus

14 henkilöä katsoi syksyä kuvaavan poikkileikkaustutkimuksen riittävän. 9 sen sijaan katsoi tarvitsevänsä koko vuotta koskevia tietoja. Perusteluina mainittiin maatalouden, työelämän ja kotitaloustyön kausivaihtelut. Korostettiin kausivaihtelujen merkittävyyttä Suomen kaltaisessa maassa, jossa ilmasto aiheuttaa suurta vaihtelua eri vuodenaikojen kesken. Muutamat totesivat, että kausivaihteluja kannattaisi tutkia erityisselvitysten avulla.

Toimintoluokitus

Toimintoluokituksen II tason arvioi ainoastaan neljä vastaajaa tyydyttävän tietotarpeitaan. Muut toivoivat tarkempaa luokitusta. Yleiskommentteja:

- III taso välttämätön
- Olisi tutkittava mahdollisuuksia tulostaa joitakin erityiskysymyksiä III tasolla
- Tutkimustulosten sovellutusten kannalta tulee voida melko vapaasti yhdistellä ja muunnella luokkia III tasosta käsin
- Tarvitaan erityis- ja erillisselvityksiä ohi III tasonkin.

Osa-alueet, joilla toivottiin tarkempaa luokitusta:

- Työ (3 mainintaa)
- Työn laatu
- Välttämättömät palvelut olisi kohdissa 4-7 erotettava tarkemmin
- Perhekohtainen problematiikka ratkaisee - monilta osin tarkempi luokitus tarpeen
- Puuttuu muiden kuin lasten hoito kotona
- Järjestötoiminta
- Huvit ja kulttuuri, lukeminen, harrastukset, muu vapaa-aika (kirjastot kohtaan 14)
- Vapaa-ajan käyttömuodot
- Liikunta kahtia: liikunta, urheilu/ulkoilu
- Joukkotiedotuskulutus
- Radio ja televisio erikseen (yht. 4 tuntia)
- Levyt ja kasetit huviin ja kulttuuriin.

Moni viittasi työryhmänsä raporttiin.

Taustamuuttajat

Osanottajat toivoivat taustamuuttujiin lisättäväksi:

- Työn luonnetta (esim. rasittavuus, tyydyttävyyys) koskevia tietoja, kotityön sitovuutta. Tulisi saada esille, onko järjestötoiminnan ajankohdilla (iltakoukset, aamiaistunti, viikonloppu etc.) merkitystä.
- Työaikamuotoon liukuva työaika
- Maatalousharjoittajan puolison työllisyys: työllinen tilalla vai muualla
- Asunnon koko
- Pääkaupunkiseudulla asuvat

- Ikä 7 tai 10 v. alkaen
- Ikäraja ylemmäksi
- Vanhempien ammatti (sosialisaation tutkimisen vuoksi)
- Ammattiluokitukseen ammattitaitoinen ja ammattitaidoton työntekijä
- Luokkajaottelu (yksityiskohtainen sekä karkeampi)
- Hierarkkinen ammattiasema
- Kehitysalue vs. kehittynyt alue (pohjoinen-itä-etelä)
- Terveystila ja hyvinvointi, persoonallisuuden piirteet
- Sairaseläkkeellä oleminen, vammat ja pitkäaikaissairaudet
- Radion omistus
- Alle kouluikäisten lukumäärä sekä muiden hoidettavien (sairaat, vammaiset, avuttomat, vanhukset) lukumäärä
- Runsaasti perhettä koskevia lisätietoja (mm. palvelujen käyttö)
- Kotitalouden varustetaso, koneistus ja työmenetelmät, resurssikysymykset.

Muita toivomuksia

- Yleiset ajankäytön tiedot riittänevät yhteiskunnan yleiskuvaukseen, eivät poistane erityisselvitysten tarvetta
- Kokonaistutkimusta tulisi täydentää "harvoin tapahtuvien" toimintojen selvittämällä yksityiskohtaisesti haastatteluin
- Ajankäyttötutkimuksen ohella tarvitaan erillisiä kulttuuriharrastuksia koskevia haastattelututkimuksia, jotta harrastusten laatua voitaisiin kartoittaa
- Laadulliset aspektit otettava huomioon
- Kytkeä ajan käytön sisältöön: kun luetaan aikakauslehtiä, niin mitä luetaan?
- III-tason luokituksesta päätettäessä yhteys asiantuntijoihin
- Otoksen koko niin suuri, että voidaan käyttää tehokkaasti hyväksi taustamuuttujia
- Työaikatutkimuksen suuntaaminen työn luonne-tutkimuksen suuntaan
- Toivotaan, ettei terveys- ja hyvinvointiaspektia unohdeta
- Tehtäisiin toistuvasti, esim. 5 vuoden välein.

AJANKÄYTTÖTUTKIMUKSEN TARVEKARTOITUSLOMAKE

1. Mikä on yleisarvionne koko väestöä koskevan ajankäyttö-
tutkimuksen tarpeellisuudesta maassamme?

1 erittäin tarpeellinen
2 melko tarpeellinen
3 vaikea sanoa
4 melko tarpeeton
5 täysin tarpeeton

2. Mikä on tutkimuksen tarpeellisuus oman hallinnon alanne/
tutkimuslohkonne kannalta arvioituna?

1 erittäin tarpeellinen
2 melko tarpeellinen
3 vaikea sanoa
4 melko tarpeeton
5 täysin tarpeeton

3. Mitä väestöryhmiä koskevia tietoja tarvitsette?
(Useat rengastukset mahdollisia)

0 työssä käyvä väestö
1 työttömät
2 maatalousväestö
3 perheenemännät
4 koululaiset
5 opiskelijat
6 vanhukset
7 lapsiperheet
8 koko väestö
9 muu: _____

4. Riittääkö Teille syksyä kuvaava poikkileikkaustutkimus vai
tarvitsetteko koko vuotta kuvaavia tietoja?

1 poikkileikkaustutkimus riittää
2 tarvitsen koko vuotta koskevia tietoja: Perustelu _____

5. Tyydyttääkö toimintoluokituksen II taso tietotarpeitanne?

1 kyllä
2 ei: Milta osin tarvitsette tarkempaa luokitusta? _____

6. Millaisia taustamuuttujia tarvitsette lueteltujen lisäksi? _____

7. Muita toivomuksia, arviointeja tms. _____

Vastaaja: _____

Työpaikka: _____

Puhelin: _____

SEMINAARIN ARVIOINTIA

Seminaarin tavoitteena oli löytää vastaus kysymykseen, tarvitaanko koko väestöä koskevaa ajankäyttötutkimusta. Vastaus saatiin: Tutkimus todettiin yksimielisesti tarpeelliseksi. Seminaari tuotti tämän lisäksi arvokasta asiantuntijatietoa kysymykseen, millaista ajankäyttötutkimusta tarvitaan.

Seminaarityöskentely todettiin tarvekartoitusvaiheessa erittäin toimivaksi työmuodoksi. Ryhmätyöskentely tuotti käyttökelpoisempaa tietoa kuin kirjallinen tarvekysely, jonka anti tiedonvälityksen yksisuuntaisuudesta johtuen jäi irralliseksi ja tulkintavaikeuksia sisältäväksi. Ryhmätyöskentelyn antia olisi pitänyt tehokkaammin hyödyntää, eli tallentaa keskustelut nauhalle.

Seminaarin merkitys koettiin tärkeäksi myös ajankäyttötutkimusten parissa työskentelevien keskinäisten kontaktien luomisessa.